

Tankene går til ranere, drapsmenn og deres barn

Svein Øverland

psykologspesialist, leder av Nasjonal enhet for rettspsykiatrisk sakkyndighet (NERS)

I disse dager går mine tanker til tyver og ranere og drapsmenn i norske fengsler. Og til deres barn.

KORONAHVERDAG

 # Hvordan opplever du psykologhverdagen etter at koronaepidemien snudde livet på hodet? Hva forbauser deg? Hva setter deg og pasientene dine på prøve? Skriv personlig, konsist og kort, og send teksten til: per@psykologtidsskriftet.no.

Svein Øverland, psykologspesialist. Foto: Per Halvorsen

«Denne gangen går jeg for en grei soning.» Ordene kom med et smil fra en fyr som nettopp hadde begynt soning på en drapssdom. Espen hadde sonet i fengsel mange ganger tidligere. Sannsynligvis har han hatt flere år av livet sitt innenfor murene enn utenfor.

Folk soner forskjellig. Noen bråker og ståker og liker å lage faen. Andre holder seg på cella og blir usynlige. Og så har du dem som soner ofte, gjerne på ganske korte dommer, som subber rundt som sjelløse zombier. Det var den siste strategien Espen tenkte å gå for denne gangen.

Tid som forsvinner

«Det er som å slå på skjermspareneren på PC-en», forklarte Espen. «Tiden liksom forsvinner.» En enkel og rolig soning er en soning der man lar tiden gå uten annet fokus enn å gjøre minst mulig. Du står opp om morgenen først når du må, lar være å la deg irritere av andre innsatte eller betjenter, forbereder deg på at Ting Tar Tid, og satser på at hodet ikke blir for skrudd før du løslates.

Jeg har jobbet i ulike fengsler i 25 år. Jeg mener at folk skal straffes når de har brutt loven, og at noen fortjener lange straffer. Samtidig er jeg er lei av folk som klager over at straffene er altfor korte her i landet», eller at norske fengsler «har standard som femstjerners hoteller». De fleste av disse klagerne har ikke engang vært på besøk i et fengsel.

Etter 13. mars har innsatte i norske fengsler opplevd ytterligere begrensninger. Fengslene er stengt for besøk, alle permisjoner og fremstillinger er inndratt, og aktiviteter er svært sterkt begrenset.

I Norge defineres straff som «et onde staten påfører en lovbrøyer i den hensikt at det skal oppleves som et onde». I fengselsstraff er ondet selve frihetsberøvelsen. Vi har alle fått en liten smakebit av frihetsberøvelse i det siste. Jeg vet ikke om hjemmet ditt har hotellstandard, men kanskje har du allerede erfart at en god sofa og tilgang på Netflix ikke er så stas som du trodde at det skulle være. Tenk deg så at du skulle være i karantene i 12 år. Uten mobiltelefon og kanskje med folk som leste posten din (du har ikke e-post) og hørte på telefonsamtalene dine (du har ikke mobiltelefon).

Nå skal ikke jeg overdrive. Det er de som soner på korte dommer i små fengsler med mulighet for bedre kontakt med familien sin. Og som sagt – og som jeg også sa til Espen – soning skal gjøre vondt. Du vil kanskje i tillegg si at Espen fortjente fengsel, mens du ikke fortjener karantene. Jeg skal ikke krangle på det. Poenget mitt er at koronakarantenen kan få oss til å tenke nytt på mange områder. Forhåpentligvis setter vi mer pris på den friheten vi har, men som vi tar så altfor gitt. Og kanskje gjør det at vi ikke blir så tøff i trynet når det kommer til hvor lett det er å sone i fengsel.

«Grei soning»

Problemet med Espens idé om en grei soning er at vi mennesker overraskende raskt forfaller fysisk og psykisk. Forfallet begynner få dager etter at man blir stengt inne i et fengsel, en sykehusavdeling, en militærforlegning, en flyktningleir. Eller sitt eget hjem.

Heldigvis er det bedre å være i karantene enn i fengsel. Selv om uvissheten om når livet vårt blir normalisert, er vanskelig, vet vi at verden blir bedre om ikke så altfor lenge. I tillegg er vi en del av et fellesskap. Vi er i en krise, men vi er dessuten alle deltagere i en nasjonal dugnad. Selv opplever jeg langt flere smil fra fremmede enn før krisen.

Da jeg forsto at jeg selv snart kom til å bli satt i karantene, spurte jeg en såkalt langtidssoner i fengselet om han hadde noen tips. Det hadde han. «Ikke gå for en grei karantene», svarte han med et smil. «Stå opp om morgenen, snakk med de du kan. Smil selv om du er trist. Og sett pris på det du har, selv om alt er begrenset.» Han fulgte sine egne råd, derfor smilte han mens han sa det. Selv om han var trist. «Og husk på oss fanger», tilføyde han. «Vi får det ikke noe bedre i karantene vi enn dere andre. Jeg regner med at dette er siste gangen jeg ser deg på en stund selv når du er tilbake fra karantenen din.»

Stengt for besøk

Han fikk rett. Etter 13. mars har innsatte i norske fengsler opplevd ytterligere begrensninger. Fengslene er stengt for besøk, alle permisjoner og fremstillinger er inndratt, og aktiviteter er svært sterkt begrenset. Omtrent 8000 barn har en far eller mor i fengsel.

Sånn må det nok være om vi skal komme oss raskest og best gjennom krisen. Lignende tiltak skjer jo også på andre områder. Jeg forstår at det er lettere å fatte sympati med bestemor på pleiehjemmet og barnebarnet som ikke får møte henne.

Likevel går altså min tanker til tyver og ranere og drapsmenn i norske fengsler i disse dager. Og til deres barn.

Hva skjedde med Espen, spør du kanskje? Espen er som før. Jeg snakket med ham på telefon i går. Han gikk ikke for en grei soning. «Jeg prøvde», lo han. «Men jeg fikk ikke det til. Dessuten. Med så mye dårlig stemning her inne må jeg jo holde folk våkne og koddde litt med dem!»

Alt blir vel som før igjen. Jeg håper ikke det. Jeg håper at vi kan lære noe om hva som er viktig, gjennom denne krisen. Kanskje blir vi litt snillere, og kanskje tenker vi tanker som vi ikke tenkte før krisen kom. Det håper jeg.